

Juridiska fakultetsstyrelsen
Kristian Gustafsson,
biträdande universitetslektor
Matilda Bergström, doktorand

Remiss: Bodelning och betänketid – en effektivare process (SOU 2025:121)

Ju2026/00190

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, som har anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av biträdande universitetslektor Kristian Gustafsson och doktorand Matilda Bergström.

1 Allmänna utgångspunkter

Juridiska fakultetsstyrelsen anser att utredningen är mycket väl genomförd och att den innehåller en värdefull genomgång av gällande svensk rätt och att den även ger värdefulla inblickar i våra nordiska grannars rättsordningar. Juridiska fakultetsstyrelsen är i huvudsak positiv till förslaget om att ta bort kravet på betänketid när en av makarna motsätter sig äktenskapsskillnad.

Juridiska fakultetsstyrelsen vill dock lyfta ett antal övergripande problem med att ge bodelningsförrättare utökade befogenheter på det sätt som utredningen föreslår. Många av de förslag som ges innebär att bodelningsförrättaren får befogenheter som liknar en domstols befogenheter. Juridiska fakultetsstyrelsen vill särskilt lyfta två risker med att ändra systemet i en sådan riktning. Den första risken är att förfarandet blir mer komplicerat och att det finns ett större behov av juridisk rådgivning för makarna i ett sådant system. Makarna ges större möjlighet att påverka bodelningsförrättaren så att denne vidtar åtgärder för att skynda på förfarandet, såsom vitesföreläggande och

stupstocksföreläggande. Det innebär även ett ökat utrymme för att framställa juridisk argumentation om bodelningsförrättarens processuella beslut. I förlängningen riskerar det att öka behovet för makar att ta hjälp av en jurist under förfarandet. Vidare ger förslagen makarna en större möjlighet att åsamka varandra skada genom rättsliga åtgärder. Ett exempel är att förrättarens beslut ska bli exekutionstitel och kunna verkställas som dom. Om en make vänder sig till Kronofogdemyndigheten och startar ett verkställighetsförfarande mot den andra maken, riskerar det att medföra en ökad konfliktnivå mellan makarna. Det kan i sin tur påverka andra relationer mellan makarna negativt, såsom att de är föräldrar till gemensamt barn. Att göra systemet mer likt ett domstolsförfarande riskerar att vara konflikt drivande i såväl bodelningsfrågan som andra familjerättsliga frågor mellan makarna.

Den andra invändningen är att domstolsliknande befogenheter kräver att bodelningsförrättaren är synnerligen kompetent. Det är enligt Juridiska fakultetsstyrelsen en betydande skillnad på kompetensen hos Sveriges bodelningsförrättare och Sveriges domare (på gruppnivå). Juridiska fakultetsstyrelsen anser det lämpligt att, i likhet med vad utredningen föreslår, skärpa kraven för att bli utsedd till bodelningsförrättare. Juridiska fakultetsstyrelsen anser dock att det är olämpligt att utvidga bodelningsförrättarens befogenheter på det sätt som föreslås. I synnerhet eftersom kraven inte ska tillämpas på boutredningsmän som även är bodelningsförrättare.

Juridiska fakultetsstyrelsen är särskilt kritisk mot förslaget att bodelningsförrättaren ska kunna besluta om förskott av bodelningslotten och att detta beslut inte ska kunna klandras i särskild ordning. Till detta återkommer fakultetsstyrelsen nedan i avsnitt 3.

I de fall Juridiska fakultetsstyrelsen har ansett ett visst förslag vara av extra stor betydelse, haft en annan uppfattning än förslaget, funnit tvetydigheter föreligga eller funnit motiveringen bristfällig, kommenteras detta i det följande. Juridiska fakultetsstyrelsen har inte något att erinra mot kommitténs förslag i övriga delar.

2 Betänketid efter begäran om betänketid i svaromål

Som tidigare nämnts ställer sig Juridiska fakultetsstyrelsen positiv till förslaget om att ta bort kravet på betänketid när en av makarna motsätter sig äktenskapsskillnad. Fakultetsstyrelsen anser dock att det framstår som oklart om en svarande make kan begära betänketid, och hur en sådan begäran i sådana fall ska handläggas. Bestämmelsen i 5 kap. 2 § ÄktB föreslås ha följande lydelse.

[...] Detsamma ska gälla om makarna är överens om att äktenskapsskillnaden ska föregås av betänketid eller om någon av makarna begär det och den andra maken inte motsätter sig det.

Om ”någon av makarna begär det” får det att framstå som att svaranden kan begära betänketid i sitt svaromål. I betänkandet behandlas, som Juridiska fakultetsstyrelsen tolkar saken, endast den situation när käranden begär betänketid trots att det inte behövs. På s. 533 och s. 167 framgår följande.

Om en av makarna i en enskild ansökan begär att betänketid ska löpa trots att det inte är nödvändigt, ska så ske om inte den andra maken i sitt svaromål motsätter sig det. För det fall ett svaromål inte kommer in i rätt tid efter delgivning av stämningsansökan ska betänketid löpa.

En fråga som uppkommer är hur handläggningen ska se ut när svaranden är den som begär betänketid i sitt svaromål. Enligt gällande regler delges käranden inte svaromålet. Det kommuniceras till käranden, men delges inte. Det framgår inte heller av den nya lydelsen av 5 kap. 3 § ÄktB när betänketiden ska börja löpa för det fall svaranden begär betänketid i sitt svaromål. Det framstår som oklart hur den svarande maken ska kunna begära betänketid och hur en sådan begäran sedan ska hanteras i processen.

Om svaranden ska kunna begära betänketid, bör utredningen vidare överväga hur kärandens passivitet ska behandlas. Enligt juridiska fakultetsstyrelsens uppfattning är det inte en lämplig ordning att käranden ska behöva uppge att denne motsätter sig betänketid om en sådan begäran kommer in genom svaromål. Detta med beaktande av det övergripande syftet med den föreslagna förändringen, alltså att skydda makar som på olika sätt utsätts för våld och trakasserier i hemmet. Att samla mod för att ansöka om äktenskapsskillnad kan vara en mycket stor uppgift för den som är nedbruten på grund av en makes våld och andra trakasserier i hemmet. Om den make som trakasserar käranden

begär betänketid, innebär utredningens förslag eventuellt att käranden måste ange att hen inte vill ha betänketid. Det är enligt Juridiska fakultetsstyrelsen inte en önskvärd ordning. Det vore i stället önskvärt om systematiken var den motsatta. Betänketid bör enligt Juridiska fakultetsstyrelsen, när ingen av makarna bor med ett barn under 16 år gammalt, endast utgå om båda makarna uttryckligen anger att det är deras gemensamma vilja. Under alla omständigheter bör det förtydligas på vilket sätt den svarande maken kan begära betänketid, om ett sådant svaromål ska delges käranden och om kärandens passivitet i sådana fall ska leda till att betänketid inleds. Det bör även förtydligas om betänketiden i sådana fall ska löpa från kärandens yrkande om äktenskapsskillnad delges, eller om den ska löpa från det att svarandens begäran delges käranden (om sådan delgivning ska ske).

3 Särskilt om verkställighet av förskott

Utredningens förslag är att ge bodelningsförrättaren möjlighet att under vissa omständigheter förpliktiga en make att utge förskott på bodelningslott. Bodelningsförrättarens beslut ska utgöra en exekutionstitel och kunna verkställas som dom. Beslutet om förskott ska enligt förslaget inte kunna klandras i en särskild ordning, utan först i samband med klander av bodelningsförrättarens beslut om bodelningen. Detta är enligt Juridiska fakultetsstyrelsen ett alltför stort ingrepp i rättssäkerheten för den make som förpliktigas att utge förskottet. Det finns vidare ett behov av att behandla frågan om storleken på redovisningsfordran och hur man ska hantera ekonomisk förlust som uppkommer när bodelningsförrättarens beslut om förskott inte är korrekt enligt tingsrättens bedömning.

Även om utredningens förslag innebär att regeln om förskott endast ska tillämpas i undantagsfall, hjälper det inte situationen när en bodelningsförrättare tillämpar regeln fel eller uppenbart fel. I en sådan situation kan maken som har rätt till förskottet vända sig till Kronofogdemyndigheten, som omgående ska påbörja åtgärderna inför utmätning. Om maken som förpliktigats att utge förskottet då inte betalar frivilligt, kommer hen åtminstone att få en betalningsanmärkning. Att beslutet om förskott kan klandras i samband

med att bodelningsförrättarens slutliga beslut klandras är då inte ett tillräckligt skydd för den förpliktigade maken. Förslaget innebär att maken som förpliktigandet riktar sig mot måste betala omgående, även om beslutet är uppenbart fel. En sådan befogenhet bör inte ges bodelningsförrättare. Även om kraven för att utses som bodelningsförrättare nu skärps, vilket Juridiska fakultetsstyrelsen anser är lämpligt, kommer variationen mellan förrättarnas kompetens sannolikt att bestå till viss del.

Det finns enligt Juridiska fakultetsstyrelsen ytterligare en rättslig följd av att införa förskott som utredningen inte behandlar i betänkandet. Det är situationen när Kronofogdemyndigheten utmäter egendom hos den förpliktigade maken och säljer den till ett pris som understiger marknadsvärdet, och hur detta ska beaktas i bodelningen om tingsrättens bedömning skiljer sig från bodelningsförrättarens bedömning i frågan om förskott. Kronofogdemyndigheten säljer ofta egendom till priser som är lägre än egendomens uppskattade marknadsvärde (se exempelvis Donner, Herman och H. Persson, Annina, *När är det sannolikt att avsevärt högre köpeskillning kan uppnås vid en exekutiv försäljning av fast egendom*, Juridisk tidskrift 2015/16 nr. 1, s. 15–35). Verkställighet av ett förskott kan medföra att egendom som fanns vid den kritiska tidpunkten säljs av Kronofogdemyndigheten under tiden mellan ansökan om äktenskapsskillnad och bodelningen. Sådan egendom som säljs efter den kritiska tidpunkten, men före bodelningen, omfattas av makens redovisningsplikt enligt 9 kap. 3 § äktenskapsbalken och ska representeras genom redovisningsfordran i bodelningen. Värdet av redovisningsfordran ska, åtminstone som utgångspunkt, uppgå till marknadsvärdet av egendomen som fordran representerar. Värderingen ska ske så nära bodelningen som möjligt. När Kronofogdemyndigheten säljer egendom för att verkställa beslutet om förskott skulle en situation kunna uppstå där egendom som sålts av Kronofogdemyndigheten tillskrivs ett högre värde i bodelningen än vad egendomen såldes för genom exekutiv försäljning. Det innebär att den förpliktade maken riskerar att lida ekonomisk förlust, detta oavsett om förskottet slutligen bedöms ha beslutats på felaktiga grunder.

Kronofogdemyndigheten kan ha kunnat agerat helt korrekt i det beskrivna scenariot när myndigheten verkställde ett beslut om förskott genom att sälja utmätt egendom till ett underpris. Samtidigt kan bodelningsförrättaren helt korrekt ha inkluderat en redovisningsfordran som uppgår till ett uppskattat marknadsvärde i den förpliktigade makens giftorättsgods, trots att Kronofogdemyndigheten inte sålde egendomen för marknadsvärdet. Juridiska fakultetsstyrelsen anser att det inte är tydligt vem som ska stå för den ekonomiska skadan om tingsrätten slutligen gör en annan bedömning än bodelningsförrättaren om förskottet. Tingsrätten bör enligt Juridiska fakultetsstyrelsen inte justera värdet av redovisningsfordran eftersom den rätteligen ska uppgå till egendomens marknadsvärde. Den förpliktigade maken kan inte heller rikta krav mot Kronofogdemyndigheten för felaktigt myndighetsutövande eftersom myndigheten har agerat korrekt. Systemet riskerar att medföra ekonomisk förlust för den förpliktigade maken, även i fall där denne får rätt efter klander av förskottet i tingsrätten.

För det fall möjligheten att besluta om förskott ska finnas är det enligt Juridiska fakultetsstyrelsen avgörande för den förpliktigades rättssäkerhet att hen kan klandra beslutet om förskott i en särskild ordning. Att införa en sådan ordning skulle, likt utredningen konstaterat, minska den praktiska nyttan med förskotten, men det är enligt Juridiska fakultetsstyrelsen ett nödvändigt skydd av den förpliktade makens rättssäkerhet. Alternativet är enligt Juridiska fakultetsstyrelsen att inte införa någon ny regel om förskott.

4 Folkrätten är staternas åtaganden

Juridiska fakultetsstyrelsen anser att utredningen har gett en mycket värdefull genomgång av överväganden om bodelningsförrättarinstitutet och dess förhållande till Sveriges åtaganden enligt artikel 6.1 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR). Juridiska fakultetsstyrelsen anser dock att ett antal ställningstaganden i betänkandet bör utredas vidare. Grunden för Juridiska fakultetsstyrelsens ställningstagande är ett påstående som framgår på s.

429 i betänkandet. Följande framgår på angiven sida.

[...] Ytterst är det en fråga för Europadomstolen att ta ställning till där bedömningen i hög grad kan bero på hur omständigheterna ser ut i det enskilda fallet.

Det är enligt Juridiska fakultetsstyrelsen viktigt att anmärka att det folkrättsliga ansvaret ytterst är konventionsstaternas. När Sverige inför ny lagstiftning och det framstår som tveksamt om staten genom utformningen möter sina folkrättsliga åtaganden, bör det leda till att utredningen fördjupas. Vidare bör det anmärkas att EKMR är inkorporerad som lag i Sverige. Det är alltså även en uppgift för svensk domstol att ta ställning till det materiella innehållet i EKMR, däribland artikel 6.1.

I utredningen lämnas frågan om en enskild kan vända sig direkt till tingsrätt och väcka en fastställsetalan som medför att domstolen tillämpar reglerna om bodelning och lottläggning i äktenskapsbalken utan svar. Juridiska fakultetsstyrelsen efterfrågar en fördjupad utredning om vilka processuella möjligheter till prövning som finns och om utredningens förslag innebär att Sverige möter sitt folkrättsliga ansvar enligt artikel 6.1 i EKMR. Enligt den nuvarande lydelsen framstår det som oklart.

5 Dold samäganderätt

Juridiska fakultetsstyrelsen anser att det är värdefullt att utredningen har behandlat förhållandet mellan den föreslagna regeln om en 10 år lång tidsfrist för bodelning i 9 kap. 1 a § ÄktB och institutet dold samäganderätt. I ett avseende vill dock Juridiska fakultetsstyrelsen invända mot beskrivningen av gällande rätt. Det finns olika presumtioner som aktualiseras när det är oklart vad makar och sambors partsvilja varit när en av dem köpt egendom för gemensamt bruk. Juridiska fakultetsstyrelsen gör ingen annan bedömning än utredningen i förhållande till beskrivningen av gällande rätt avseende inköp av bohag/inre lösöre (s. 106 f.). När det gäller köp av annan lös egendom skiljer sig dock utredningens och Juridiska fakultetsstyrelsens syn på gällande rätt åt. I svensk rättsvetenskaplig doktrin har det under lång tid beskrivits att en person kan erhålla dold samäganderätt till lös egendom även när överlåtelse av sådan inte är

förenat med något särskilt formkrav (se exempelvis Agell, Anders; Brattström, Margareta, *Äktenskap och samboende*, sjunde upplagan, Lustus, 2022 s. 83 ff.). Detta synsätt upprepas i betänkandet och är alltså inte nytt.

Juridiska fakultetsstyrelsen vill för egen del framhäva att när en av makarna (eller en sambo) ensam köper lös egendom (som inte utgör bohag/inre lösöre) för gemensamt bruk med någon form av ekonomiskt bidrag från den andra maken uppstår en presumtion för samäganderätt. Det uppstår enligt juridiska fakultetsstyrelsens tolkning inte en presumtion för dold samäganderätt. Denna tolkning följer enligt vår mening av den dolda samäganderättens karaktär som obligationsrättsligt anspråk. Att inneha dold samäganderätt är en rätt att bli insatt som öppen ägare. Det kan ske antingen genom insättandeförklaring eller genom dom. Utredningen uttrycker följande påstående om köp av lös egendom enligt 23 § andra stycket i kommissionslagen: ”Dolt ägande till lös egendom är alltså gällande såväl obligationsrättsligt som sakrättsligt, det vill säga även i förhållande till tredje man”. Här bör en sak tydliggöras. När en make köper lös egendom som är till för gemensamt bruk och den andra maken bidrar ekonomiskt uppstår alltså såväl äganderätt som sakrättsligt skydd för den andra maken. I detta avseende är alltså den citerade texten enligt fakultetsstyrelsens mening korrekt. Det uppstår dock enligt samma logik inte ett anspråk om att bli insatt som öppen ägare. Det uppstår alltså inte dold samäganderätt (eller dold äganderätt) utan samäganderätt (se vidare om skillnaden mellan dold samäganderätt och samäganderätt i Göransson, Marie, *Äganderättspresumtionen i 4 kap. 19 § utsökningsbalken – familjerättsliga perspektiv*, 2022, s. 341 ff.; se även Linskogs tillägg i NJA 2008 s. 826).

Enligt delegation

Kristian Gustafsson

Matilda Bergström